

Arkeologisk utredning på del av STORA DICKA 9:3

i Folkärna socken, Avesta kommun, Dalarna

ARKEOLOGISK RAPPORT

2010:3

Dalarnas museum

Arkeologisk utredning på del av

STORA DICKA 9:3

i Folkärna socken, Avesta kommun, Dalarna

Karl-Fredrik Lindberg

ARKEOLOGISK RAPPORT

2010:3

Dalarnas museum

Renritning: Karl-Fredrik Lindberg

Form: Eva Carlsson

Vinjett: Sven-Olof Gudmunds

Framsida: Charlotta Helgesson letar uppmärksamt efter spår från forntiden medan maskinen tar upp schakt 3 vid Stora Dicka en solig novemberdag. Fotograf Eva Carlsson.

Rapporten kan beställas från Dalarnas museum, Box 22, 791 21 FALUN
tfn 023-76 55 00, fax 023-283 58, e-post info@dalarnasmuseum.se

© Lantmäteriverket Gävle 2006. Medgivande MS2006/02203

© Dalarnas museum 2010

Tryck: Dalarnas museum, Falun, 2010

ISSN 1400-8815

Innehåll

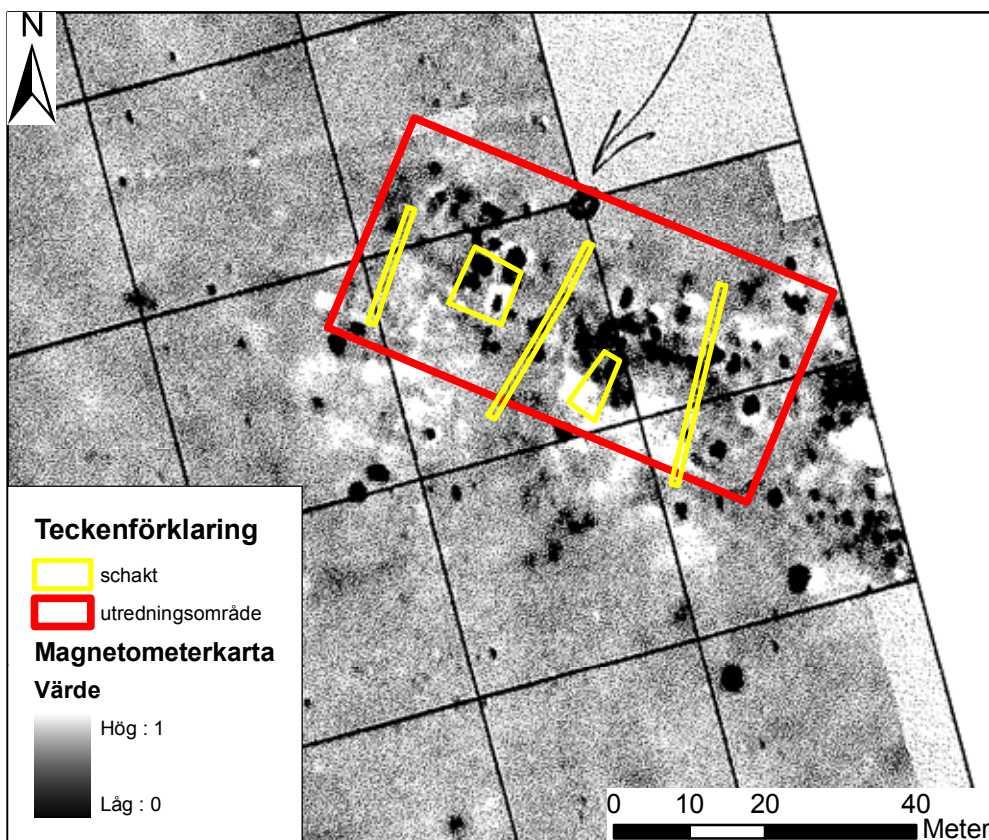
Inledning	5
Syfte.....	6
Metod.....	6
Kunskapsläge.....	6
Undersökning.....	7
Resultat	9
Anläggningar.....	9
Vedartsanalys	9
¹⁴ C-analys	9
Tolkning.....	9
Sammanfattning	10
Tekniska och administrativa uppgifter	10

Inledning

I samband med en exploateringsansökan utfördes en utredning i anslutning till fornlämning nr 67 och 68 i Stora Dicka, Folkärna socken, Avesta kommun, i enlighet med länsstyrelsens beslut dnr 431-10852-08 (figur 1). Anledningen till undersökningen var att delar av ett fornlämningskomplex skulle beröras av ovan nämnda exploatering. Utredningen utfördes 2008. Den hade föregåtts av en magnetometerundersökning som länsstyrelsen bifogade förfrågningsunderlaget.

Figur 1. Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat med en svart rektangel. Skala 1:10 000.

Figur 2. Resultaten från magnetometerundersökningen med det valda undersökningsområdet utmärkt. Notera de mörka och ljusa områdena inom undersökningsområdet som tolkats som möjliga spår av lämningar. Skala 1:1000.

Syfte

Syftet med utredningen var att ta reda på om resultatet av magnetometermätningen motsvarade arkeologiska lämningar och i så fall vilken/vilka typer. Detta som ett led i den arkeologiska metodutvecklingen. Det gjordes för att se om magnetometerutslagen motsvaras av arkeologiska lämningar och om de utgörs av hus, härdar, upptrampade ytor eller någon annan typ av lämningar.

Metod

Utifrån resultaten av magnetometermätningarna valde länsstyrelsen ut ett område för utredningsgrävning. Där placerades schakten utifrån de mörkaste och ljusaste partierna som antogs vara arkeologiska lämningar. På dessa banades matjorden av med grävmaskin. Schakten handrensades sedan och mättes in. De fåtal mörkfärgningar som påträffades undersöktes genom att de grävdes ut kontextuellt till 50%. Profilen dokumenterades sedan och fotograferas. Ett prov togs för datering.

Kunskapsläge

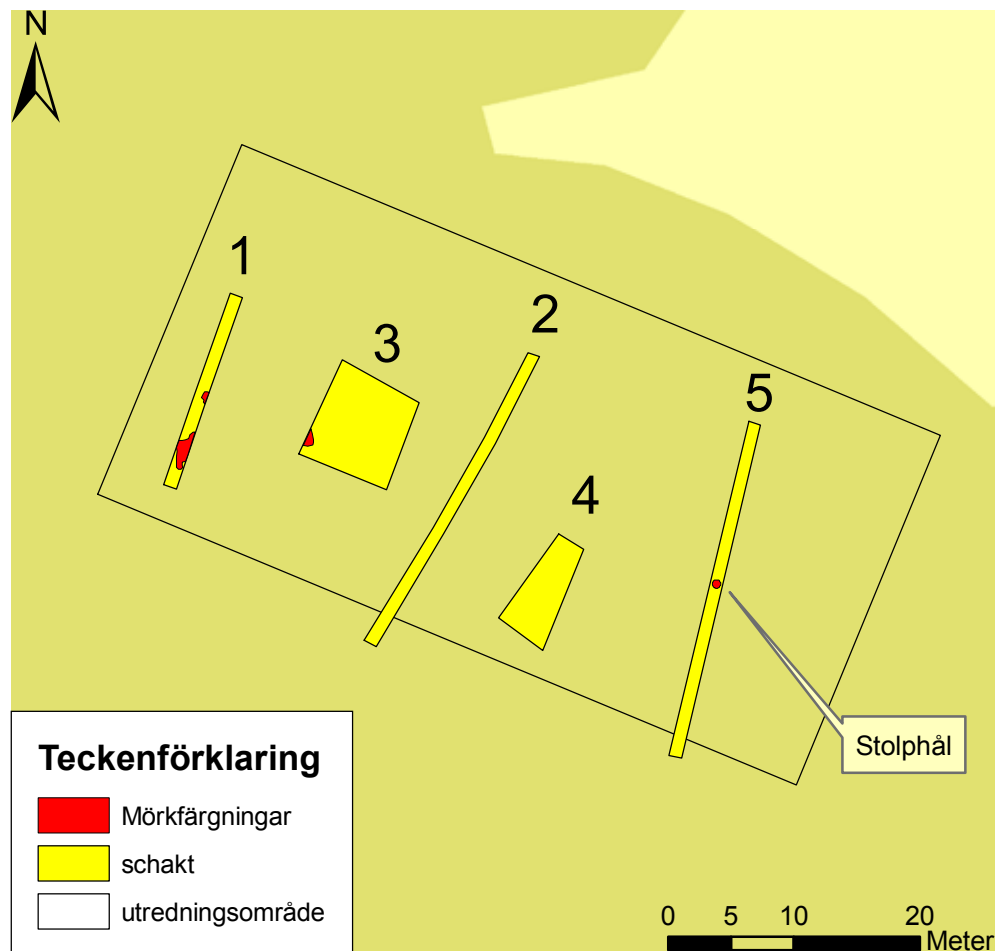
I jordbruksmarken väster om Dickasjön finns det gott om spår efter en förhistorisk bygd. De synliga lämningarna består av gravar och slagg i åkermarken. På en mindre höjd ligger två gravhögar och en stensättning (Folkärna 68) och

lite längre söderut ytterligare en stensättning (Folkärna 255). I norra änden av sjön finns slagg i åkern, vilket tyder på att där legat en järnframställningsplats under järnåldern (Folkärna 219). I åkermarken mellan gravhögarna och slaggförekomsten har en gravurna hittats (Folkärna 84). Den kan ha legat i en gravhög. Gravar och järnframställningsplatser är tydliga indikationer för en järnåldersbygd. På en eller flera ställen i detta område bör det också ha legat bostäder/gårdar, men de är svårare att upptäcka.

En del av detta åkerområde har mätts med magnetometer, ett sätt att mäta förändringar i markens magnetism, vilket bl.a. kan indikera upphettning. Mätningarna har gjorts av SAGA på länsstyrelsens uppdrag. Utifrån de resultaten har länsstyrelsen avgränsat ett utredningsområde på 30x60 meter d.v.s. 1800 m². Området förväntades innehålla äldre boplatslämningar (figur 2).

Undersökning

Vid undersökningarna togs fem schakt upp i undersökningsområdet (figur 3). Dessa placerades för att kunna undersöka de utslag som givits vid magnetometerundersökningen. För att kunna få en god information om vad som givit utslag drogs schakten så att de inte bara var över de höga värdena utan löpte en god bit utanför, för att därigenom kunna undersöka eventuella skillnader i marken.

Figur 3. Schaktens placering inom undersökningsområdet. De placerades för att på bästa sätt undersöka de utslag som givits vid magnetometerundersökningen. Mörkfärgningen i schakt 5 visade sig vid undersökningen vara ett stolphål som daterades till vikingatid. Skala 1:600.

Schakt 1

Schaktet var cirka 16 meter långt och 1 meter brett. Det hade ett djup av cirka 0,35 meter varav 0,25 meter var matjord.

Den norra delen av schaktet, cirka 8 meter, låg i en sluttning och marken var relativt stenfri. I mitten av schaktet fanns en mörkfärgning som gick in i den östra kanten. Den var 1 meter bred i profilkanten och sträckte sig, i en rundad form 0,5 meter ut i mitten av schaktet. I den södra delen av schaktet fanns en större mörkfärgning. Även den gick in i den östra profilkanten där den var 3 meter bred. Därifrån gick den 1 meter, i en rundad form, fram till den västra sidan av schaktet. I mörkfärgningen fanns några mindre stenar som vid första anblicken såg skörbrända ut. Vid närmare granskning visade det sig vara helt naturligt sten av en sort som lätt smular och går sönder. Mörkfärgningarna bestod av sandigare/grusigare material än det omgivande som var mera lerigt. Ett tiotal större stenar, delvis jordfasta och upp till cirka 0,7 meter stora, fanns spridda både i den större mörkfärgningen och på sträckan fram till den mindre mörkfärgningen.

Schakt 2

Schaktet var cirka 22 meter långt och 1 meter brett. Det hade ett djup av cirka 0,4 meter varav 0,25 meter var matjord.

5 meter från den södra kanten av schaktet fanns två rader med stenar i storleken cirka 0,1-0,2 meter i diameter. De låg tvärs över schaktet med en tendens att gå ihop med varandra vid schaktkanterna och eventuellt bilda en ring. Stenarna såg ut att ligga i orörd lera och det var även orörd lera mellan dem och runt om. Botten i den södra delen av schaktet täcktes snabbt av vatten.

Schakt 3

Schaktet var cirka 7 meter långt och 7 meter brett. Det hade ett djup av cirka 0,4 meter varav 0,25 meter var matjord.

I den NV delen av schaktet verkade marken helt omrörd och bestod av sand/grus med inslag av tegel och trä. Marken i den södra delen bestod av lera. Där fanns, i den västra schaktkanten, en mindre nedgrävning, ca 1x0,3 meter stor, bestående av småsten. I västra delen fanns ett flertal stenar. Tre av dem var större, den största 1x0,7 meter stor. Östra delen var mera stenfattig.

Schakt 4

Schaktet var cirka 9 meter långt och 3 meter brett. Det hade ett djup av cirka 0,4 meter varav 0,3 meter var matjord.

I den norra änden av schaktet, ca 2-3 meter, bestod marken av lera, liksom längst i söder. Där emellan var det sand och grus med inslag av sten i varierande storlek, både större och mindre.

Schakt 5

Schaktet var cirka 28 meter långt och 1 meter brett. Det hade ett djup av cirka 0,3 meter, vilket också var tjockleken på matjordslagret.

Både i den norra och södra änden av schaktet bestod marken av lera. Där emellan, på en sträcka av cirka 13 meter, var det grus och sand.

Cirka 8 meter från schaktets norra kant var ett 0,62 meter i diameter stort, stolphål. Norr om stolphålet var en rundad lerfläck, cirka 0,5 meter i diameter, och söder om fanns en utdragen kolfläck. Cirka 10 meter från schaktets norra kant fanns en större sten i profilkanten, cirka 0,6 meter i diameter. I övrigt innehöll schaktet relativt lite sten.

Resultat

Anläggningar

Förutom några stenlyft som syntes som mörkfärgningar i schaktet framkom en tydlig anläggning i form av ett stolphål.

Stolphål

Anläggningen hade rund form i plan och var 0,62 meter i diameter. Den snittades på mitten och den södra halvan grävdes ut. Anläggningen hade ett djup av 0,18 meter och relativt plan botten. I mitten fanns en stolpkanal, 0,25 meter i diameter, med fyllning av gråaktig lerblandad mo. Ett vedartsprov togs från stolpkanalen. Runt om den var en nedgrävning med fyllning av ljst gråbrun lerblandad mo med inslag av småsten i storleken 0,02-0,07 meter. Anläggningen var i öster omgiven av sand och i väster av grusig sand. I den utgrävda delen av anläggningen fanns en större sten i fyllningen, 0,20x0,13 meter stor.

Vedartsanalys

En vedartsanalys utfördes av Thomas Bartholin, Scandinavian Dendro Dating, på vedartsprovet från stolphålet. Analysen visade spår från björk (*Betula* sp.) och tall (*Pinus silvestris*). Tallen valdes för ¹⁴C-analys och var från en stam med en egenålder av <50 år.

¹⁴C-analys

En ¹⁴C-analys utfördes på tall från det vedartsanalyserade provet. Analysen utfördes av Ångströmslaboratoriet vid Uppsala universitet med tandemaccelerator. Analysen, Ua-38147, visade på en ålder av 950±30 BP, vilket motsvarar 1020–1160 e.Kr. med 95,4% sannolikhet.

Tolkning

Utredningen har inte kunnat visa på att de utslag som magnetometermätningarna gav är kopplade till arkeologiska lämningar. Ett stolphål påträffades i området som kunde dateras till vikingatid men detta kan ej direkt kopplas till resultaten från magnetometermätningarna (se figur 2 och 3).

Undersökningen visar att tolkningen av magnetometerundersökningar är svåra att göra. I detta fall kunde flera skarpa utslag ses inom undersökningsområdet vilka visade sig vara från naturliga markegenskaper, i vissa fall naturliga stenansamlingar. Liknande resultat har erhållits vid grävningar i Harbo vid en undersökning som utfördes sommaren 2008 av Riksantikvarieämbetet UV Uppsala där de förhöjda värdena motsvarades av dioritblock och sten i marken.

Sammanfattning

Under november 2008 utförde Dalarnas museum en utredning vid Stora Dicka, Folkärna socken, Avesta kommun. Utredningen var ett steg i en arkeologisk metodutveckling för att se om utslag vid magnetometerundersökningar i området motsvarade arkeologiska lämningar. Undersökningen kunde inte visa på en korrelation mellan dessa utslag och arkeologiska lämningar. Ett stolphål med vikingatida datering framkom dock, vilket visar på någon form av aktivitet i området under denna tid.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-14072-08
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2008-11-12
Ekonomiskt kartblad:	12G 4f
Socken:	Folkärna
Fornlämningar, raä nr:	67
Koordinater, SV (RT 90, 2,5gon V):	X: 6674225 Y: 1527217
Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen Dalarna
Undersökt yta:	114 m ²
Schaktlängd, meter:	82
Utförandetid:	17-18/11 2008
Tidsåtgång fält:	29 timmar
DM projektnummer:	1421
DM diarienummer:	140/08
Övrig personal:	Glenn Envall
Arkeologisk personal:	Charlotta Helgesson
Fältansvarig:	Eva Carlsson
Projektansvarig:	Eva Carlsson

Arkivmaterialet förvaras på Dalarnas museum. Inga fynd har tillvaratagits.

Besöksadress: Stigaregatan 2-4, tfn: 023-76 55 00

Postadress: Box 22, 791 21 Falun

www.dalarnasmuseum.se